הגהות רד"א על תלמוד ירושלמי ברכות

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הגהות רד"א על תלמוד ירושלמי ברכות

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הגהות-רדא-על-תלמוד-ירושלמי-ברכות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ה 7
הלכה ו 8
פרק ב 8
הלכה א 8
הלכה ג 9
הלכה ד 10
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה ט 11
פרק ג 11
הלכה א 11
הלכה ב 12
הלכה ד 12
הלכה ה 13
הלכה ו 13
פרק ד 14
הלכה א 14
הלכה ד 14
פרק ה 15
הלכה א 15
פרק ו 15
הלכה ח 15
פרק ז 15
הלכה ג 15
פרק ח 15
הלכה ב 15
הלכה ג 15
הלכה ה 16
הלכה ו 16
פרק ט 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 17
הלכה ה 17

פרק א

הלכה א

ותני עלה קרובים דבריהן להיות שוין וכו'. נ"ב פי' דאלת"ה ר' לא שנה ר' חייא מנא ליה, אלא השיעור דתני ר' חייא הוא כמו השיעור דתנא ר' במתני' וקרובים דבריהם להיות שווין:

ודלא כר' יוחנן כו'. נ"ב וי"ל דילמא אתיא כר"י ור"י מיירי בתפלת נדבה ור' זעירא מיירי בתפלת חובה, וצ"ל דאתי' כר' חנינא לקמן פ"ד ה"ד עיי"ש:

אלא מיעוט כוכבים כו, נ"ב כמו הלא מיעוט כוכבים שנים כמו הלא היא ברבת בני עמון כו':

שנים לילה כו'. נ"ב פי' משום דקשה קושי' הש"ס לעיל והכתיב עד צאת הכוכבים ותירץ בש"ס דקאמר קדמיתא לא מתחשב לא חש ליה משום דהוי קשי' לי' למה לא תני כוכב ואם משום דה"א כוכב ראשון השתא נמי דתני כוכבים איכא למימר ב' כוכבי הראשונים:

השמש יצא על הארץ כו'. נ"ב סיומא דאיבעיא הוא, עד לכשיתודע לבריות, וה"פ מה ביאתו משיתכסה מן הבריות דהיינו הוילון שמאיר ביום ניכנס לנרתקו בלילה ומתוך כך נראים הכוכבים אף יציאתו לכשיתראה לבריות דהיינו כשיוצא הוילון לעולם ואינן נראים הכוכבים ואז ודאי יום הוא. וקאמר ליה כיון שג' כוכבים נראין בבקר ע"כ לא יצא הוילון מנרתקו וא"ר ספוקי קמספקא לי' אם יום הוא אי לילה. ויסוד איבעי' זו נראה לו עפ"י שיטת תוס' חגיגה (י"ב ע"ב) ר"ה נכנס שחרית וכו' ונראה למורי לפרש איפכא נכנס שחרית וכו' ע"ש, ור' בא מישב האיבעי':

עקב בצד גודל הוא. ותימא הוא דתנן יומא בבבלי דף כ"ב במתני' ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש מכאן משמע שהיו הולכין עקב בצד גודל ואסור לרוץ משום איסורא כדי שלא יתגלה ערותך עליו ועי' בבבלי סוכה דף נ"ב ע"ב:

מאילת השחר כו' וכמו מילה מדמיא לחברתה כו'. נ"ב פ' כמו משיאיר המזרח עד שתנץ החמה והוא ד' מילין אף כן שיעור מאילת השחר עד שיאור המזרח מילה מדמי' לחברתה:

ומן פרוס לצועד ד' מילין יותר הוון כו'. נ"ב פירוש בבבלי פסחים (צ"ג ע"ב) קאמר ר' חנינא גופי' לדידי הוי לי ההוא אתרא והוי חמשא מילין ומשני הש"ס הכא המלאך היה מקדר לפניהם הדרך ובבבלי משני (דף צ"ד ע"א) ויאיצו שאני וגו':

תרין דוקרנין כו'. נ"ב דוקרנים כמו קנים תדוקרנין וכמו שמצינו בת"י לקמן בפ' במה אשה ואיזו האלה כו' ר' יוסי מאימתי תורמין את הגורן משתעקר האלה הדא אמרה כמין דייקרינן עכ"ל וכאן דרש איילת מלשון האלה הוא דוקרנין:

וגן אחד מס' כו'. נ"ב בבלי פסחים צ"ד ע"א תענית י' ע"א:

וכוש מהלך שבע שנים ועוד כו'. נ"ב לפי החשבון מדת כוש מהלך ששה שנים ושבעה חדשים כי ארבעים פעמים ששים עולה שני אלפים וח' ימים שהוא ששה שנים וד' חדשים:

ורבנן אמרי כשני אבות הראשונים כו'. נ"ב וא"ת אברהם יצחק ויעקב חיו תק"ב שנה, כבר עמד בזה מדרש חזית שה"ש (סוף פסוק א') שיר וכו' ר' לוי אמר כנגד שנות אבות ועשרת הדברות נאמרה מנין שיר. שיר תק"י ואי תימר דאית בהון יתיר צא מהן שני רעבון שאינו עולה מן המנין עכ"ל:

יהי רקיע בתוך בר, נ"ב פי' לתירוצא בעי על ומה חמית ר"ל שהרי עובי רקיע הוא בתווך כמו שהוא משמים לארץ ור' בון יליף מתווך כמו התווך כן עובי רקיע:

דר' חנינא פליגא כו'. נ"ב פליגא אדלעיל קאי דאמר ר' חנינא לעיל משיאור המזרח עד הנץ החמה די מילין נמצא שהחמה מנסרת ברקיעי ד' מילין כי זהו שיעור עוביו של רקיע לדעת ר"ח והכא אמר ר' אחא בשם ר"ח שעוביו של רקיע הוא כטס הזה:

ורגע היא כו' נ"ב לפי זה יש בשעה שלש עשרה אלף וה"ת כ"ד רגעים וצ"ל דר' ברכי' מפרש רגעים הללו הוה רגע כמימרא משא"כ לקמן שמואל דאמר הרגע הוא אחד מחמשת ריבוא כו' הוא סבר כרבנן דאמרי הרגע הוא כהרף עין:

וששת אלפים כו'. נ"ב בבבלי (דף י' ע"א) א"ר יוחנן משום ר' יוסי כו' וכמה רגע א' מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה כו' ובע"ז (דף ד' ע"א) איכא כמה רגע אחד מחמשת ריבוא וג' אלפים ותתכ"ד בשעה:

חצות לילה אקום כו'. נ"ב מיוסד עפ"י הגמרא דמס' שבת (ד' פ"ט ע"ב) דאמר יצחק כמה שנותיו של אדם וכו' פלגא דליליא פשו להו כ"ה וכו' ע"ש. וא"כ דיד שקט בחצות לילה הי' לו ליתן חשבון עור על י"ב שנה וחצי משא"כ בשאר מלכים שהם ישנים עד ג' שעות על היום לא די שאין להם ליתן חשבון על השעות מפלגא דליליא אף ישנים ג' שעות על היום שהיא בחמשים שנה ששה שנה ורביעית שאין להם ליתן חשבון וזה הי' קטרוג יצרו של דוד. והוא משיב על משפטי צדקך שאותן השעות שאינו ישן עומק במשפט ה' וסליק ליה חושבנא והיה מנגן מאליו כו'. נ"ב נמצא ולפ"ז אף בלילי שבת

הי' כן כיון שהי' מנגן מאליו, משא"כ לדעת ר' פנחס וכו' שדוד הי' מנגן בו א"א לומר כ"א בימות החול ולא בלילי שבת ומשום שמא יתקן כלי שיר:

מילתיה אומרה שאומר דברים אחר אמת ויציב וכו'. נ"ב פי' דמותר לדבר אחר שקרא ק"ש וא"צ לשקוע גו שינתא אחר שקרא ק"ש וברכותיה שהרי ר' יוסי היה מפקד לחברייא והיו מתעסקין בתורה אחר שקראו ק"ש כי הטעם שקורין ק"ש בלילה הוא כדי לקרוא בזמן שכיבה ומטעם זה סבר ר' יוסי הקורא את שמע בערבית לא יצא י"ח מטעם שצריך לקרות בזמן שכיבה אבל אחר שקרא ק"ש אומר דברים וכו'. משא"כ ר' הונא בשם ר' יוסף דסבר דקורין ק"ש בשעת שכיבה כדכתיב בשכבך והטעם להבריח את המזיקים ומשו"ה אף שקרא ק"ש בביה"כ לא יצא דצריך לקרות בשעת שכיבה כדי להבריח את המזיקין וכו':

מילתיה אמרת שאין אומרים דברים אחר אמת ויציב כו'. נ"ב פי' הואיל והטעם הוא משום להבריח כו' אסור לדבר אחר שקרא ק"ש וצריך לשקוע גו שינתא וכו':

מילתיה דר' שמואל בר נחמני אמרה כן כו'. נ"ב פי' שהרי הוא קרא ק"ש ושוקע גו שינתא מטעם רגזו ואל תחטאו אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה וכו':

מילתיה דריב"ל פליגא. נ"ב פי' ריב"ל פליג אהא דאף שקרא ריב"ל ק"ש כרי להבריח מן המזיקין מ"מ קרא מזמורים בתורה והפסיק בין ק"ש לשינה. ועי' בבבלי ברכות (ד' ע"ב) וז"ל אריב"ל אעפ"י שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ מצוה לקרותו על מטתו וכו' שנאמר רגזו ואל תחטאו וגו' ודומו סלה ע"ש. והא תני אין אומר דברים כו'. נ"ב פי' שמקשה והאיך הפסיק ר' יהושע בן לוי בין ק"ש לשינה וקרא מזמורים בתרה, ומשני פתר לה באמת ויציב של שחרית ולענין סמיכת גאולה לתפלה ולא קאי אערבית כלל:

כי משכימים היו כו'. נ"ב פי' הש"ס הוא משני דר"נ מסכים עם ר"ש אף בשחרית ושאני אנשי משמר דהקורא עמהם לא יצא משום דמשכימין היו קודם עלות השחר:

כל הספיחין מותרין כו'. נ"ב עי' תוס' פסחים (דף נ"א ע"ב) ד"ה כל הספיחים כו' הקשה רבנו נסים גאון דאיפכא שמעינן להו במס' שביעית (פ"ט) דקתני התם ר"ש אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי ברוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וליכא למיגרס התם אסורין דבירושלמי מוכח בהדיא דנרה הם מותרין, ותירץ דהתם מיירי בספיחים שגדלו בששית בהיתר ונכנסו בשביעית וכו' ע"ש באריכות. ולפי דבור הנ"ל יובן דברי הירושלמי. ועי' במ"ר פרשת וישלח דמעשה זה הי' כשיצא רשב"י ור"א בנו מהמערה וראה שהיו מלקטין ספיחי שביעית כו' ע"ש:

הלכה ה

נהגין רבנן כו' וא"ד או הדא וכו'. נ"ב נ"ל דר' יהודא בא לתרוצי התמיה של ר' ייסא דקא מתמה ושאל מה מלחשין וא"ל ולא שמיע וכו', וע"ז בא ר' יהודה ואמר היינו תימה של ר' ייסא דודאי ידע שאמרו מודים דרבנן אך דראה שהיו מאריכין ואמרו כל המטבעות. וקא מתמה הלא אין אומרים אלא אחד א"ד או הדא וכו' דתימה של ר' ייסא היה איזה מהמטבעות אומרים ובודאי הם לא היו אומרים אלא א', והוא רצה לידע איזה מהמטבעות היו אומרים ומשו"ה אמר מה הדין לחישא כלומר איזה מהן אומרים:

פליגא דר' חנן בר בא אמר לחברייא וכו'. נ"ב פי' פליג על ר' ירמי' שאמר ובלבד שלא יעשה כעין חדרונא אלא כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך משמע שצריך לשיח בשעה שאמר השם משום כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך וחנן בר בא אמר לחברייא כשבא להזכיר ה' זוקף:

התיב ר' ירמיה וכו'. נ"ב עיין בר"ן פסחים (פ' ע"פ) ומפרש שם פ' של סוגיא זו בשם הרמב"ן ופי' אחר בשמו ודברים הללו נעלמו מן המפרש מהרא"פ ועיין במרדכי פ' ע"פ:

הרי נברך כו'. נ"ב פי' דהוה ליה למימר נברך ה' מלך עולם שאכלנו משלו. ותו לא היה צריך לומר שם ומלכות בברכת הזן משום דהוה ברכה הסמוכה לחברתה והי' יכול להתחיל בברכת הזן את העולם וכו' ומשני כיון דשנים שאוכלין אין אומרים נברך לכך תקנו בברכת הזן בשם ומלכות:

הרי הון את הכל וכו'. נ"ב אין לפרש למה היא חותמת בברוך שאינה אלא כברכת פירות, דא"כ הי' לו לברך שתים הנח אחת להבא ואחת לשעבר כדלעיל שמקשה והא סיפה כו' דהא בברכת הזן נמי אית בי' תרתי עבר ולהבא תמיד לא חסר לגו ואל יחסר לנו. אלא דקושי' הש"ס הוא משום דאפשר דברכת הארץ ג"כ התחילו בברוך וקא קשי' ליה הרי חזן את הכל דחותמת בברוך ולמה מתחיל ברכת הארץ בברוך דהא הוה ברכה הסמוכה לחברתה. ומשום דהניח בש"ס בקושיא משום הכי אנו נהגין שאין מתחילין בברכת הארץ בברוך:

אין אומרים ברכה פסוק כו'. נ"ב עיין לקמן במסכת תענית [פרק ב ה"ג] וז"ל כל הברכות אחר חיתומיהן ואין אומר אחד ברכה פסוק. התיב ר' יצחק ברבי אליעזר קומי ר' יוסי מכיון דאמר אחר חותמיתיהן' ויאמרו ברכה פסוק אמרין הכין הוא הדין מליוא דהוא סביר מהו אחר חיתומיהן שאם היה עומד בשחרית ושכח והזכיר את של ערבית וחזר והתם בשל שחרית יצא. אמר רב אחא כל הברכות מעין חותמותהן ואילין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל אין בו משום ברכה פסוק, לפ"ז הכי

פירושו דאין אומרים אחר סיום הברכה שום פסוק. וגם הכין הוא מילייא פירוש כן הוא הדברים ול"ג חכים הוא הדין מלייא וכו':

הלכה ו

מתניתין פליגא על רבנן דהכא כו'. נ"ל דטעות נפל בספר. וצריך להפוך הגרסאות, דהיינו קושיא ראשונה פריך ארבנן דתמן. וקושיא שני' מן ויאמר ארבנן דהכא. וה"פ מתניתין פליגא על רבנן דתמן. מזכירים יציאת מצרים בלילות. דמשמע דמזכירין י"מ. ורבנן דתמן אמרי לא יתחיל. דמשמע לכתחלה אין אומרים פרשת ויאמר והרי יש בה י"מ. ומשני ר' בא וכו' מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים וכו' דתמן היו נהיגין שלא אמרו ויאמר אלא נוסח זה מודים אנחנו לך וכו'. ומקשה הגמ' על רבנן דהכא מתני' פליגא על רבנן דהכא ויאמר אינו נוהג אלא ביום, פי' רבנן דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר ומתני' משמע דאינו אומרים ויאמר כלל. ומשני כל פרשת כו' ופי' כל הפרשה כלה של ויאמר אין אומרים בלילה משום דכתיב בה ציצית ואינו נוהג בלילה אלא מדלג ואומר אשר הוצאתי וכו'. ולפ"ז לא מקשה מתני' אהדדי, דלרבנן דהתם אין אומרין ויאמר כלל והא דתנן במתני' מזכירין וכו' קאי אמודים שהוצאתנו ממצרים וכו' ורבנן דהכא סברי שאומרים ויאמר בדילוג פ' ציצית:

פרק ב

הלכה א

אמר ר' יוסה אם אומר את וכו'. נ"ב נ"ל דר"י מסייע לר' בא דאין הברכות מעכבות דאם את אומר צריד לברך בירך צריך לכוון בכולם והוי לי' לתנא דמתני' למיתני ובירך וכיון לבו יצא, אלא מדלא תני בירך ש"מ דאין הברכות מעכבות כלל, ומשו"ה אף לא כיון בברכה יצא. לכך תני במתני' הי' קורא וכו', דמשמע קריאה צריכה כוונת ולא הברכה. משום דאין מעכבות וע"ז התיבון דלעולם אימא לך דהברכות מעכבות ובאמת צריכה כוונה. והא דלא תני לה במתני' משום דתני ושייר. כמו ואינו מפסיק דלא תניתא וצ"ל דתני ושייר. וה"ג אע"ג דלא תניתא צריך לברך נמי תני ושייר ולעולם דהברכות מעכבות: ז"א צריך לכוון בכולם, ומתרץ נשמענא מן הדאר' אחא אמר וכו' אם כיון לבו בפ' ראשון אע"ג שלא כיון בפ' שני יצא, ואי ס"ד דהברכות מעכבות למה לי לחלק בין פ' ראשון לשני הו"ל לחלק בין אם כיון לבו על הברכה אי לא כיון ומדלא מחלק ש"מ דאין הברכות מעכבות:

מה אם היה יושב עומד כו'. פירוש הלא בישיבה לבו מיושב יותר מבעומר (עיין באבות דר' נתן [ריש פכ"ט] הוא היה אומר בכל מקום שאדם הולך לבו הולך. עומד לבו עומד. יושב דברים מיושבים כנגדו) ומשני הש"ס לא אם היה מהלך עומד. דבעומד לבו מיושב יותר מבהלך אבל אם יושב אינו צריך לעמוד. וראי. לזה עי' לקמן פ' שלשה שאכלו (סוף הל' ה') אכל מהלך עומד ומברך אכל מעומד יושב ומברך כו'. והמפרש דלא כב"ה שמפרש מה אם יושב עומד שגג בזה דהא הש"ס דקאמר צריך לקבל עליו עמ"ש מעומד סתם קאמר וקאי על ק"ש בין של שחרית ובין של ערבית, וב"ש סברי דשל ערבית קורין מיושב וא"כ אתי' דלא כמאן. אלא ע"כ דמילתא באפי נפשה היא ולאו אפלוגתא דב"ש וב"ה קאי עיין בהרי"ף [ריש פ' היה קורא] ובמרדכי [פ"ב סימן ל"ט] שמביא בשם התנחומא [ריש פ' לך לך]:

מפני מה הוא משיב כו'. נ"ב נ"ל דה"פ שמסופק אם משיב חמור או משיב שוה לשואל, ופשיט דבאמצע ע"כ ל"ל דחמור אע"כ דשוה ואח"כ בעי האי דבאמצע משיב אם הוא שוה לשואל או קיל משואל ופשוט מדר"י דס"ל דמשיב קיל משואל ש"מ דלר"מ עכ"פ שוין:

הלכה ג

ואינו אסור משום ערוה כו'. נ"ב פ"מ גרס זה אחר שאמר יהבון לי משמע שלקחן בעודו ערום ואע"ג שלא לבשן עד יעקב תרמוסרה צ"ל דגם ליקח ביד אסור דאסור לעמוד בפני השם ערום, וכד הוי מייתין לי' כו'. נ"ב עי' בתוס' בשבת (מ"ט ע"א) ובב"י או"ח סי' ל"ז דה"פ מפני מה לא החזיקו נאמנות באדם המניח תפלין וקאמר מפני הרמאין שהיו מניחין תפילין לרמות בני אדם, וכ"כ בס' התרומות ע"כ. ובב"י שם פי' אחר דקאמר על שאין אנו מניחין תפילין כל היום וכן כתב רבנו ירוחם:

ואשתו של יונה הושבה, נ"ב ר' חזקיה אזיל לשיטתיה דסובר לקמן פ"ב (סוף ה"ט) תני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט משו"ה סובר מיכל בת שאול מיחו בה חכמים ואשתו של יונה הושבה:

הא אכיל ואינון עילוי. נ"ב פי' למה מברך שתים כיון שבשעת אכילה היו תפילין עליו ומשני א"ר זירא וכו' באוכל אכילת עראי ובהיסח הדעת וקמ"ל אמ הסיח דעתו. אף באכילת עראי צריך לברך והא דתני מברך פעם אחת כשאכל אכילת עראי ולא הסיח דעתו:

כאלישע בעל כנפיים כו'. נ"ב עי' מס' שבת בבלי (מ"ט ע"א ודף ק"ל ע"א):

עירב את האותיות כו' נ"ב וז"ל הרשב"א בתשובה סי' תרי"א פי' מלמעלה פסול לפי שעד שלא נעשית אות נפסלה צורתה והלכך אם בא לגרוד הרי זה כחק תוכות ופסול שלא נעשית אות מעולם עד עכשיו שהוא גורדו. אבייי כשנדבקו מלמטן כגון של תפארתנו וארצנו אחר שנגמרה צורת האות היא שנדבקה ומתחלה כשרה היתה ואם באו עכשיו לגרדה אין זה כחק תוכות והלכך אפילו איני גורד כל שהוא יכול לגרוד וכשר כר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת וכו' אבל ארצך תפארתך שהכ"ף דביקה באמצעות רגלה עם התי"ו בהא איכא ספיקא דאיכא למימר דאף היא אינה אות עד שיגמר רגל שבה לגמרי ופסול וא"ל דאינו אלא מלמטה כשר כנ"ל ע"כ:

הלכה ד

אשר נשבע ה' וכו'. נ"ב מכאן למד הראב"ד ז"ל בהשגתו פ"ב מה' ק"ש שכתב וז"ל אשר נשבע צריך להפריד כרי שלא תבלע הא' בעי"ן ע"כ. ושלא כדברי המפרש מוהר"א מפולדא:

ולא בישני כו'. נ"ב ע' בבלי מגילה דף כ"ד ע"ב ז"ל אמר רב אסי חיפני ובישני לא ישא את את כפיו פירש"י חיפני ובישני כהן שהוא מאנשי חיפה ומאנשי בית שאן הן מגמגמין בלשונם ע"ש מה את ש"מ כו'. פי' בשלמא גבי מגילה למפרע לא משום דנאמרה על סדר המעשים משא"כ בהלל שהמה מזמורים שנאמרו להודות ולהלל לא שייך בהו למימר מוקדם ומאוחר ומאי טעמא למפרע לא יצא, ומשני הש"ס עוד היא נאמרה על הסדר בצאת ישראל ממצרים לשעבר כו' ועי' בבבלי מגילה דף י"ז ע"א:

הלכה ה

דלכן מה אנן אמרין כו'. נ"ב סיומא דמילתא דר' מנא היא דאלת"ה למה אנו אומרים כוללין של ירושלים יעשה ויברך:

א"ל ומה בידך כו', נ"ב נ"ל דהאי א"ל ומה בידך חזקי' אמר לר' יעקב ב"א כן ומה בידך כלומר היכן מעותיך שהיה מאבדן בחנם כי לאחריו בכל ענין מותר להתפלל דחזקיה אזיל לשיטתו לקמן (סוף ה"ט) אמר חזקי' כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט, ומש"ה סובר חזקי' דמיכל בת שאול מיחו בה חכמים ואשתו של יונה הושבה. והאי דא"ל חזקי' בלשון ומה בירך, דוגמא לזה מצינו במס' סוכה בבבלי (רף כ"ג ע"א) מעשה בר"ג ור"ע שהיו באין בספינה וכו' נשבה הרוח ועקרתו א"ל ר"ג עקיבא היכן סוכתך:

הלכה ו

באלמנה ד' לילות כו'. נ"ל בשלמא אי מיירי בבתולה שייך למימר ד' לילות משום דם בתולים ודם המכה אבל באלמנה לא שייך זה:

קושייתי קומיה ר' יוסי. נ"ל אדר' חגי קאי דמוקי למתני' באלמנה, אבל בתולת אסור לבעול בשבת, וע"ז מקשה מה בין זה לשובר חבית וכו':

הלכה ז

א"ל דילמא תרין עיבדין כו'. נ"ב פי' אף דכבר אולפן רבי אפ"ה כשאירע אבלות לר"י הוצרך לשאול דהא ר' אמי נמי ע"כ תרי עובדי היו וא"כ כיון שכבר שאל לר"ח בר אבא למה שאל תו בעובדא שניה כיון שכבר ידע הדין אלא מוכח דהדין נותן בכל הני צריך לשאול, וקאמר ועוד מן הדא וכו' סיומא דמילתא היא דע"כ תרי עובדא היו לר' אמי דאלת"ה אלא שיש מחלוקת למי שאל ר' אמי אי מר' חייא בר אבא אי מר"ל דרבריא קומי ושאול לזעירייא, דהא ר"ל מאן דאישתעי בהדי' יהבו ליה עיסקא בלא סהדי. כדאיהא בבבלי יומא דף ט:

הלכה ח

הא בני חורין וכו'. נ"ב פי' מדהקשו ליה למדתנו שאין מקבלין תנחומין על עבדים משמע על עבדים אחרים הא על בני חורין אחרים נמי אין מקבלין. ומשני כיני מתני' כו' על העבדים פי' עבדים שלו דה"א דמקבל תנחומין ולכך גריס העבדים בה"א ידועה:

הלכה ט

א"ל יכיל אנא כו' פתר לה כר"ג כו'. נ"ב ר"ל דס"ל דק"ש שאני דהיא קבלת עול מ"ש. ורשב"ג ס"ל דאפילו בק"ש הוי יהורא אבל בשאר דברים לכ"ע נקרא הדיוט ואסור להחמיר:

פרק ג

הלכה א

ר"ז בעי כו' מהו שיעשה כו' שלא לחלוץ. פי' ביום שני כמו שסבר ר"י ביום שלישי שאינו חולצן ולדידן דפסקינן כר"א בנתינה אי פסקי' כר"י בחליצה או לא. וקפשיט הש"ס וכיני וכו' כר"י שלא לחלוץ אף ביום שני ואין כיני וכו' פ' דאלת"ה נימא הלכה כר"א סתם בנתינה והוה שמעינן מיניה דדוקא בנתינה הלכה כר"א ובחליצה ביום ג' כר"י, אבל השתא דקאמר הלכה כר"א בנתינה וכר"י בחליצה פירושו דאף ביום שני אינו חולץ כר"י:

אם בחייהון אין מטמאין להון כו'. פי' אם הן בנדותן בחייהון אין מטמא להון כל שכן במיתתן:

הלכה ב

והא תנינן וכו'. כיון דאין רשאין להתחיל אלא אם יכולים לגמור והאיך יאמר מפסיק עי' בספר ש"י פי' אחר:

היו כולן שורה אחת כו' הוי הדא דתנינן העומדים בשורה כו' והדא דתניא העומדים משום כבוד כו' והאי דתנינן תמן וכשהוא מנחם כו'. נ"ב נ"ל דה"פ משום דתני לקמן בראשונה היו משפחות עומדים והאבלים עוברין משרבה תחרות בציפורן התקין ר' יוסי ב"ח שהיא משפחות עוברין והאבלים עומדים. מילא הא דקתני העומדים בשורה דהיינו האבלים היו עומדים פטורים זו משנה אחרונה לפי תקנת ר' יוסי. והדא דתני העומדים משום כבוד דהיינו משפחות חייבים משנה ראשונה דהיינו כקודם תקנתא כר' יוסי והיו המשפחות עומדים והאבלים עוברים. והאי דתנינן תמן גבי כ"ג וכשהוא מנחם וכו' משנה אחרונה ס"א ראשונה. ה"פ משום דמסיק א"ר חנינא וכו' מילא בראשונה היו המשפחות עומדין ותיקן ר' יוסי שיהיו האבלים עומדים ואח"כ חזר הדבר ליושנן כמו קודם תקנת ר' יוסי. וצחות לשון הוא לתנא למיקרי ליה לאמצעות ראשונות לאחרונות אחרונות לראשונות. מילא לפ"ז הא דתנינן תמן גבי כ"ג דדך כל העם עוברים והאבלים עומדים. עי' ש"ס דסנהדרין דף י"ח משנה אחרונה דהיינו לפי תקנת ר' יוסי. שהיא אחרונה לראשונה ס"א ראשונה. דהיינו ראשונה לאחרונה, שחזרו הדבר ליושנן. ותנא דמסייע לסוגיא זו עי' מס' תענית דף י"ד ברש"י ד"ה נקוט מציעתא בידך וכו':

הלכה ד

אמר ר"ז וכו'. נ"ב וצ"ע הלא גמ' ערוכה היא בבבלי מגילה דף כ"ח ע"א שאלו תלמידיו את ר"ז במה הארכת ימים וכו' ולא הרהרתי במבואות המטונפות. וי"ל גברא אגברא קא רמית הכא ר' זעירא והתם ר' זירא. אמנם לדעתי ר"ז דת"י הוא ר"ז הנזכר בתלמוד בבלי. ודוגמא לזה מצינו לעיל פ"א ה"ב וז"ל א"ר זעירא אנא תקפית גאולה לתפלה ועי' בבבלי ברכות דף ט' ע"ב וז"ל והא א"ר זירא אנא סמכי ואיתזקי. הרי ר' זעירא כאן הוא ר' זירא והדרא קושי' לדוכתי'. ועי' לקמן ריש פ"ז דבפירוש איתא התם דר' זעירא ור' זירא חד הוא וז"ל שם על דעתי' לדר' זירא וחבורתי' וכו' ולעיל מיני' כתיב ר' זעירא וכו' אלא ע"כ חד הוא עיי"ש. ומ"ש בפנים וז"ל אמר ר"ז כל סברא דהוה לי תמן סברתי'. אראב"ש כל ההיא סברא קשיא דטבול יום תמן סברתי כו' הנה בתשובה הארכתי ביותר ולא אכתוב כאן רק מה שצריך לכוונת הירושלמי. וכונתו הוא זה, וכאשר מוכח מגמ' דזבחים דף ק"ב ע"ב אהא דאמר ראב"ש בבה"כ דנתה בא טו"י וכו' עד והיכי עביד הכי והאר"י וכו' דאסור להרהר במרחץ וכו' לאונסו שאני. ופירש"י שהיה תלמודו שגור בפיו

ומהרהר בה בע"כ ע"ש. וא"כ כדי להשוות התלמודיים יחד כאשר מצווים מפי סופרים ודאי כוונת הירושלמי הוא הכי. דאר"ז כל סברא דהוית לי תמן ר"ל שאם נפל לי הרהור בע"כ סברתיו ר"ל עיינתי בה ולא פניתי לבי לד"א כדי להוציא ההרהוד ד"ת מלבי. וכן אראב"ש כל ההיא סברא קשיא דטו"י תמן סברתיו. ודאי כוונתו כההיא דבבלי בזבחים ההרהורי דט"י תמן סברתיו עיינתי עליו ובזה מתורץ קושיתי מה שהקשיתי ר"ז אהדדי. ודלא כהמפרש [מוהר"א מפילדא] בד"ה מהו סברא שהיה לי לעיין ולהסביר ולהבין התם עיינתי בה. דטבול יום. דמס' דטבול יום עכ"ל. יצא חוץ מגדר הכונה הפשוטה ודו"ק:

הלכה ה

רשב"א אומר אפילו טריקלין כו'. נ"ב וזהו דעת רשב"א שנזכר בבבלי ברכות דף כ"ה ע"ב מאן שמעת ליה דאמר כולא ביתא כר"א דמיא רשב"א היא. ותמהני ממאור עינינו אור עולם רש"י אשר באורו נראה אור שנעלם מעינו פקיחא וכתב שם בד"ה מאן שמעית ליה בזה"ל:

לא ידעתי היכן היא עכ"ל וכאן נמצא כאן היה:

בההין דרקק איצטלין כו', **נ"ב עי' בחדושי רשב"א דהביא גירסא אחרת בשם הלכות הנגיד אם במטיל כלומר ולא מאונס**.. ובשם הראב"ד חביא איצטלין דהוא מותר. ואתיא כש"ס דידן דאמרינן מבליע באפרקסתו ע"כ:

הלכה ו

מה נפיק מביניהון ראה קרי וכו'. נ"ב פי' וסתמא דש"ס הוי סלקא אדעתא דבעל קרי לחודא איכא בינייהו וע"ז מקשה הש"ס אין תימא מה מועיל שהוא טובל וכו' לית טעמא דלא דאף לטעם השני משום שאין שם לטומאה קלה אצל טומאה חמורה הכא דראה קרי לבד ולא היה זב נמי צריך טבילה דאין כאן טומאה חמורה לבטלה. ומתרץ הש"ס בפירושו ראה קרי היינו ואח"כ ראה זיבה ובזה אין טומאה חמורה שראתה אח"כ מבטלה דכיון דראה קרי לכתחילה והוי אסור ללמוד תורה אין טומאה חמורה מבטלה. דהטעם משום שאין שם לטומאה קלה וכו' עד כדין כשבאת לו טומאה קלה לבסוף אפילו באת לו טומאה חמורה לבסוף ולפ"ז אין מבטלה וצריך טבילה. ולטעם מ"ש מה מועיל וכו' אין חילוק בין שראה קרי לכתחלה או לבסוף ואין מועיל טבילה. וע"ז אמר נשמעינה מן הדא והמשמשת שראתה נדה וכר ור"י פוטר הדא אמרת היא הדא היא הדא. והטעם היא מ"ש מה מועיל וכו' ועי' בבלי דף כ"א ע"ב דו"ק ותשכח:

פרק ד

הלכה א

והא תנינן כו'. נ"ב פי' והאיך קרא ר' ברכיה בתר תלת שעין. ותי' הש"ס נימר כבר קבל מלכות שמים פתר לה בשלא הגיע זמן התפלה כו'. נ"ב נ"ל דה"פ שלא הגיע זמן תפלת מנחה דלכתחלה הוא דוקא משש שעות וחצי אף דמתחלת ז' הוא כבר זמן מנחה כדאיתא ביומא (כ"ח:) צלותיה דאברהם וכו' אלא מפני טעות צריך להתפלל בחצי ז' וע"ז תני דבדיעבד אם הקדים למנחה והתפלל לאחר ז' יצא. ומביא ראיה מריב"ל דהוה מפקד דבשית שעין יתפללו מנחה דחשיב לי' כדיעבד לצורך חופה. או י"ל כיון דחזינן דמשית שעין אסור לאכול ש"מ דכבר הוא עכ"פ זמן מנחה וא"כ עכ"פ בדיעבד יצא וכן נ"ל שזהו דעת הסמ"ג בעשין סי' י"ט דף ק"ב, ויובן בזה מה שהביא הסמ"ג מגמ' דיומא הנ"ל דלכאורה אין לו הבנה. אבל עי' ברא"ש כאן ולפי מה שפי' שם הל"ח דה"פ דשלא הגיע זמן מנחה ר"ל מנחה קטנה דזה עיקר זמנה אבל קודם לזה מוסף קדים לכתחלה. וע"ז תני דבדיעבד יצא אם הקדים מנחה, ומייתי ראי' מריב"ל דהוי מפקד דדוקא אם יש להם אריסטון אזי יתפלל לאחר שש שעות. משמע אבל בלא"ה אסור עד ט' שעות. כ"כ הלחם חמודות שם. ובעל פ"מ לא ראה דבריו:

אחוי דאימיה כ' א"ל כד תדמי שמשא בריש דיקולי תיהב לי גולתא דנצלי נעילת שערים כו' נ"ב הש"ס מקשה לר"י בן חנינא דאמר דהתפלה צריך להיות לעת מצוין של יום א"כ צריך אדם להתפלל מנחה סמוך ללילה. ולפ"ז איך היה רב מתפלל נעילה אחר זמן זה הא תפלת נעילה צריך להיות ביום כדמסיק לקמן דמחלפא שיטתי' דגם הוא סבר שצריך להתפלל נעילה ביום כזמן נעילת שערי היכל ומשני ושמשא בי רב בריש דיקלי תמן איממא הוא הכא משום היכר היה מתפלל רב נעילה באותו זמן דאף דהכא הוי סמיך לילה ממש מ"מ כיון בא"י הוה עוד היום גדול מותר להתפלל. ועי' במהרי"ל ה' תפלה דף ע"ט ע"א וז"ל ואם שהה עם החזרה סמוך לצאת הככבים מ"מ היה מתפלל תפלת המנחה ומייתי ראי' מפרק כל כתבי (קי"ח:) אר"י יהא חלקי עם מכניסי שבת בטברי' וכו' אלמא בני טברי' אם גם החשיך להם בין ההרים מ"מ אחורי ההרים עוד היום גדול ועדיין לא עברה שעת המנחה. עכ"ל:

הלכה ד

אמר ר"ז כל דהוינא כו'. נ"ב פי' כל זמן שהי' רוצה לחדש דבר בתפלה הוינא טעי הייתי טועה ועי' בבבלי ד' כ"ט ע"ב אמר ר"ז אנא יכילנא לחדושי בה מילתא ומסתפי דילמא מטרידנא עכ"ל:

פרק ה

הלכה א

רבי ירמי' ב"א הבא מן הדרך וכו'. נ"ב עי' תוס' ערובין בבלי דף ס"ה ע"א. וצ"ע לפי דעת ריב"ל דאמר לעיל [פ"ד ה"א] דתפילות מאבות למדום. והרי כולם היו מוחזקים בדרך ובפרט יעקב דכתיב בו ויפגע במקום והכא אמרינן דאסור להתפלל:

פרק ו

הלכה ח

מעשה בר"ע וכו'. נ"ב עי' שבת בבלי ס"ז ע"ב:

מי דקרים וכו'. נ"ב שבת בבלי דף ק"י ע"א:

פרק ז

הלכה ג

ולמה לא אמרת ברכו כו'. הלא היו ד' יחד ובשלשה והוא משנה ערוכה שאומרים ברכו. א"ל ולא כן אמרו כו':

והנוקדנים תופסים אותו על כך. פירש"י בבבלי (דף נ' ע"א) הדווקנים תופסים אותו על כך שהוציא א"ע מן הכלל דנברך עדיף כמסקנת הש"ס התם בבבלי. ולכך אמר נמי לשון נברך ובאיש לר' זירא בגין דצוה ר"י בר אחא לר"ח בר בא נוקדנא ר"ל הנוקדנים תופסים אותו על כך. משמע דר"ח בר בא אינו מן המדקדקים ולכן חרה לר' זירא על ר"י בר אחא:

פרק ח

הלכה ב

רבי יעקב ב"א כו' בשם רב בפה"ג כו' נ"ב עי' תוס' פסחים בבלי דף קי"ג ד"ה דמשייר:

הלכה ג

שלחן של שיש כו'. נ"ב מתניתין דקתני מניחין על השלחן מיירי בשולחן של שיש כו' שאינו מקבל טומאה ואין לחוש שיטמא משקים שבמפה מחמת השלחן ויחזרו ויטמאו האוכלין אובדו אוכלין כו'. נ"ב מים אחרונים נתזין עליהם ונמאסין:

הלכה ה

מה ידך חוריתא קטעין כו' המפרש [**מהר"א בפולדא**. בדפוס אמשטרדאם] כתב וז"ל. מה נושא ידיך האחרת דהי' לו לטעון השמן בימין והיין בשמאל עכ"ל. ג"כ נעלם מהמפרש גירסת הילקוט עזרא [רמז חתרס"ט] וז"ל אבא ורב הונא הווין יתבין ואכלין והוה ר' זירא משמש קמיהון על טעין מישחא וחמרא תרוויהוי בחדא ידא א"ל רב הונא מה ידך חוריתא קטיעא וכעס עליה ר' אבא א"ל לא מיסתייך דאת רביע והוא קאים ומשמש ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהן מעל וכו' אף אתם המשתמש בכם מעל עכ"ל הרי דקטעי המפרש וגרס טעון והגירסא הוא קטיעא שידה שניה קטיעא ולא כפירושו טעון לשון גושא. וכן היא הגירסא בירושלמי דפוס ווינציאה ודפוס קראקא משום הכי מסיים בירושלמי ואת מקיל ביה שהי' מבזה אותו. ועי' בספרי נשאל דוד בטור או"ח שהארכתי בזה למעניתי סי' א':

הלכה ו

חמשה דברים נאמרו בגחלתו כו'. נכתב בצידו בבלי מסכת יום טוב דף ל"ט ע"א:

פרק ט

הלכה א

ושמואל אמר אינו צריך לומד אתה כו'. נ"ב בחי' רשב"א דיש פ' זה הגירסא ושמואל אמר צריך לומר אלקינו:

תרגם יעקב כפר גבורייא כו'. נ"ב בבלי מגילה דף י"ח ע"א:

דכתיב ויצילני מחרב פרעה וכו'. הש"ס מסדר כל ארבע מיתות ב"ד, מעשה דמשה שניצל מסייף ומעשה דיונה מטביעת הנהר שהוא חנק. ומעשה דחמו"ע שניצולו משרפה ומעשה דדניא שניצל מחיה דורסת שהוא סקילה. א"ל אלכסנדרוס, פנה אלכסנדרוס כו'. נ"ב עי' בילקוט יואל [רמז תקל"ז] וז"ל דלא לימרו אלכסנדר לקה:

הלכה ב

פרק אחד לשלשים יום כו'. נכתב בצידו עי' בבלי מסכת ראש השנה דף ל"ה ע"ב:

רשב"י אומר בקעה בקעה וכו' נ"ב עי' ילקוט תהלים [רמז תתמ"ג] כי שמחתני ה' בפעליך א"ר חזקיה בשם ר' ירמיה מעשה בתלמיד א' של רשב"י שיצא לסחורה והרויח והעשיר והיו התלמידין רואין את הריוח ומצערין עצמן. מה עשה רשב"י נסיב להון לתלמידיו ונפק בהון לבקעה אמר לבקעה. בקעה בקעה התמלאי דינרי זהב מיד נתמלא הבקעה וכו' אמר לתלמידיו כל אחד מכם יטול כל מה שהוא מבקש אלא היו יודעין שכל מי

שנוטל ממנו מתן שכרו שלע"ל הוא נוטל כיון ששמעו כן התחילו לומר כי שמחתני ה' בפעלך וגו' עש"ה:

הלכה ג

אמנו רחל מנביאות הראשונות היתה כו'. נ"ב תימא אמאי לא לחשיב במס' מגילה בבלי דף י"ד ע"א בהדי ז' נביאות דקחשיב התם וא"כ שמונה הוי:

הלכה ה

כשהוא נותן דימוס כו'. נ"ב דימוס לשון הצלה עי' בערוך ערך דמס שמפרש לשון הצלה. ואפשר לומר דבבבלי מס' ע"ז דף י"ז ע"ב שאמר ההגמון לר' אלעזר דימוס פטור אתה. פי' של דימוס הצלה:

ר"ע הוה קיים מיתרן קומי טורנוסרופוס כו'. נ"ב בבבלי מס' נדרים דף נ' ע"ב קחשיב לי' מן ו' דברים דאיעתר ר"ע חד מינייהו מן אשתו של טורנוסרוופוס הרשע שנסבה והכניסה לו ממון הרבה. ועי' במס' ע"ז דף ב' ע"א ר"ע ראה אשת טורנוסרופוס הרשע רק שחק ובכה כו' שחק דעתידה להתגיירה ונסיב לה. וצריך לומר דתרי טורנוסרופווס הוו, ועי' בר"ן מס' נדרים בדף הנ"ל וברש"י שכתב שהי' ר"ע מקפחו בקרא בפני קיסר. משמע דטורנוסרופוס הרשע שנשא ר"ע לאשתו לא הי' קיסר. ועיי במס' ברכות בבלי דף ס"א ע"ב:

ואוכל את פתו כו'. נ"ב הנה בימי תענית דאין אוכלין ושותין ואפ"ה ממלא להו בששה ברכות בתפלת י"ח ובתפלות שמוסיפין וקריאת ס"ת:

ומתפלל שלשה פעמים של י"ח. נ"ב אתיא כמ"ד דתפלת ערבית חובה דלמ"ד רשות בצרי ליה שמונה עשרה ועי' לעיל פ"ד ה"א בשני מקומות: